

Iørn Korzen: *L'articolo italiano fra concetto ed entità : uno studio semantico-sintattico sugli articoli e sui sintagmi nominali italiani con e senza determinante - con un'indagine particolare sulla distribuzione del cosiddetto "articolo partitivo"*. Vol. I-II. Copenaghen: Museum Tusulanum Press, 1996

Den 1.10.1996 forsvarede Iørn Korzen (i resten af denne anmeldelse omtalt med forbogstaverne IK) sin afhandling om artikelsyntaks for den erhvervs-sproglige doktorgrad. Som det fremgår af forfatterens forord, var afhandlingen først tænkt som "*un articoletto*", ja bibliografien vidner om adskillige artikler om emnet, og IK's doktordisputats er da også resultatet af mange års forskning. Med ovenstående værk foreligger nu en meget omfattende publikation i to bind på over 700 sider, fordelt på i alt ni kapitler: kapitlerne 1-4 indeholder de teoretiske overvejelser, kapitlerne 5-8 behandler de forskellige manifestationer af artikel (genstanden for IK's forskning): **manglende determinant (SNØ)**, **ubestemt artikel (SNindet)**, **delingsartikel (SNpart)** og **bestemt artikel (SNdet)**. Forfatterens overordnede mål er en mere global og komplet beskrivelse af de disse forskellige artikelformer, der analyseres mht. semantik og funktion. Kap. 9 er konkluderende, og værket afsluttes med et resumé på dansk, en omfattende bibliografi og to nyttige stikordsregistre: *Indice degli studiosi citati* og *Indice analitico degli argomenti*. I min omtale af IK's værk vil jeg kort præsentere hovedindholdet og skitsere de vigtigste synspunkter, men ikke indgå i en teoretisk diskussion af indholdet.

I kap. 1, *Introduzione*, fastslås, at korrekt og entydig fortolkning af nominalsyntagmer er afhængig af såvel tekst som kontekst, dvs. både sproglig og ikke-sproglig kontekst. IK stiller sig bl.a. to hovedmål: dels at nå frem til en mere dydegående beskrivelse af den italienske delingsartikel, dels at få rådet bod på den terminologiske forvirring, der ifølge IK hersker på området. IK's metode ligger gennemgående inden for den strukturalistiske tradition med vægt på det semantiske, dog inddrages også elementer af den generative grammatik og af pragmatisk-kognitiv lingvistik. Afhandlingens resultater bygger på et korpus af 7000 autentiske eksempler fra såvel skrevet som talt italiensk. Det er prisværdigt, at der i stort omfang også er inddraget mundtlige eksempler, selvom området artikelsyntaks ikke byder på de store diamesiske forskelle; det er da heller ikke et emne der behandles i de senere års forskning inden for talesprog og varitationslingvistik¹. Dog er der nok i forbindelse med delingsartiklen tale om variation betinget af registerforskelle.

I kap. 2, *Saggi e studi sull'uso degli articoli*, findes en gennemgang af de vigtigste værker inden for italiensk artikelbrug, en omfattende forskning, der

¹ F.eks. Carla Bazzanellas *Le facce del parlare : un approccio pragmatico all'italiano parlato* fra 1994 og Miriam Vogheras *Sintassi e intonazione nell'italiano parlato* fra 1992.

dog efterlader mange uløste problemer. IK opdeler de tidligere bidrag i tre hovedgrupper: 1) opfattelsen af artiklen som et tegn på reference og på tegnet $\pm$ kendt², 2) opfattelsen af artiklen som en aktualisering af substantivets betydning, og endelig 3) opfattelsen af SN'indet som en variant til numerale *uno*, en opfattelse der er begrundet i den ubestemte artikels etymologiske oprindelse heri. I dette kapitel kommer IK ikke ind på omtale af værker om delingsartiklen - her henvises der til en speciel gennemgang i kap. 7.

I kap. 3, *La relazione tra lingua e mondo; sui termini "denotazione", "referenza", "estensione" ed "estensità"*, redegøres for anvendelsen af en række begreber vedrørende forholdet mellem sprog og verden; det er begreber der anvendes forskelligt både af lingvister og logikere, hvilket forklarer den store terminologiske forvirring der hersker på området. IK præsenterer definitioner af bl.a. termerne ekstension, intension, denotation, tællelige vs ikke tællelige størrelser, ekstensitet og reference. I en semantisk beskrivelse af et substantivleksem skelnes mellem ekstension og intension, og det gælder uafhængigt af den sproglige kontekst leksemet forekommer i; med **ekstension** forstås den klasse af **entiteter** hvorpå det pågældende leksem kan anvendes (der er tale om en kvantitativ definition), mens der med **intension** refereres til **begrebet**, dvs. mængden af egenskaber som bestemmer leksemets anvendelse (altså en kvalitativ definition). Der er en relation mellem de to definitioner, idet ekstensionen kan beskrives som en konsekvens af intensionen: en ekstensional definition af et substantiv er således en opregning af entiteter, dvs. medlemmer af en klasse, mens en intensional definition vedrører begrebet og de træk der er karakteristiske for de enkelte entiteter. I en tekstsammenhæng står et substantiv som kerne i et substantivsyntagme (forkortet SN for *sintagma nominale*). Et SN kan udpege referenter; i denne anvendelse bliver SN'er referentielle, og de anvendes til at forankre teksten i verden. **Reference** er således en ekstratekstuel, tekstekstern relation, mens betegnelsen **henvisning** af IK bruges om tekstinterne relationer.

I kap. 4, *Una proposta preliminare di analisi semantica e pragmatica del sintagma nominale*, præsenteres den analyse, der anvendes på de enkelte artikeltyper. I den semantiske analyse opdeles i **ekstensive** og **konceptuelle** SN'er, mens der inden for det tekstuel-pragmatiske skelnes mellem en **indicerende** og **beskrivende/prædicerende** funktion. Mens et SN uden artikel er en begrebsmæssig, generisk størrelse, har et determineret SN ekstension, idet artiklen her markerer ekstensionen og således kan ses som udtryk for en grammatikalisering af de pragmatiske tekstuelle træk $+/±$ kendt og $+/±$ givet. Artiklen er en nødvendig, men ikke altid tilstrækkelig forudsætning for den refe-

---

² Det er først og fremmest Lorenzo Renzi, der i sine mange analyser af artiklens funktion gør sig til talsmand for dette synspunkt.

rentielle funktion, idet ekstension ifølge IK ikke er ensbetydende med reference. Et SN er referentielt, hvis det udpeger en ekstralingvistisk størrelse; reference anvendes i IK's terminologi således kun om relationen mellem SN'er og specifikke ekstralingvistiske størrelser, og ikke om non-specifikke eller generiske størrelser.

I kap. 5, *Il sintagma nominale senza determinante, il SNØ*, behandles substantivsyntagmer uden determinant (f.eks. *essere scrittore, scrivere libri*). I singularis er der tale om en helt umarkeret form, der udelukkende udtrykker substantivleksemets intensionale betydning, dets abstrakte begrebsmæssige træk/egenskaber, mens der i pluralis enten kan være tale om rent intensional anvendelse eller om ekstensional brug. I sin intensionale anvendelse vil SNØ i såvel singularis som pluralis altid være tæt tilknyttet verbal: IK taler således om substantiver der fungerer som inkorporerede størrelser i verbalenheder eller verbalmodifikatorer. IK skelner mellem SNØ som inkorporerede størrelser ved fuldverber (*comprare casa, bere vino*), som han analyserer som verbalmodifikatorer, og SNØ som subjekt/objekt til støtteverber (verbi "supporto" som *avere, essere* og *fare* med rent grammatisk funktion, f.eks. *avere fame, fare sciopero*). Endelig kommer IK ind på en række specielle forekomster af SNØ i sætninger med nægtelser, i forbindelse med sidestillingsskonstruktioner og endelig efter præpositionen *in* både om sted og tid (*in ufficio, in primavera*). SNØ er i singularis altid rent begrebsmæssige, det kan de også være i pluralis, men her kan der endvidere være tale om ekstension: en specifik anvendelse, hvor SNØ har en referentiell funktion. Da SNØ findes med begge anvendelser, er det en vigtig størrelse i IK's skelnen mellem begreb og entitet.

I kap. 6, *Il sintagma nominale con l'articolo indeterminativo, il SNindet*, beskrives syntagmer med ubestemt artikel mht. reference og numerisk betydning. Der er tale om syntagmer der betegner en entitet (med ekstension); SNindet introducerer tællelige størrelser, og der skelnes mellem på den ene side substantivisk (indicerende) funktion, dvs. SNindet med referentielt og numerisk indhold, og på den anden side beskrivende funktion uden reference. Endelig indeholder kapitlet en kort beskrivelse af SNindet med attributive tilføjelser. IK skelner mellem SNindet med specifik reference (= 1), med non-specifik brug (= *qualche*) og generisk brug (= *qualsiasi*), og afviser andre forskeres (bl.a. Renzis) påstand om at indholdet af ubestemt artikel altid er lig med 1 (IK kommer dog ikke nærmere ind på størrelserne *qualche* og *qualsiasi* og en eventuel forskel mellem disse og SNindet). Den ubestemt artikel, der ikke er en kvantifikator og altså ikke et talord, udtrykker trækkene ÷kendt, ÷givet og +tællelig (lig med eller større end 1); numeralet *uno* har de samme træk, men er dog altid lig med 1. Fælles med SNØ i pluralis med ekstensiv anvendelse har SNindet trækkene ÷kendt, ÷givet og +tællelig; dog er SNØ altid større end 1. Til forskel fra SNØ i singularis udtrykker SNindet eksten-

sitet. Endvidere understreger IK, at brugen af *lo/la/li/le* over for *ne* ikke afhænger af antecedentens reference, men udelukkende af det semantiske indhold, man vil udtrykke gennem dem. Mens *ne* udtrykker et begreb, udtrykker *lo/la/li/le* ekstensitet. Dvs. et referentielt SN kan genoptages med et *ne*, der betegner det begrebmæssige, og omvendt kan et ekstensionalt pronomen (*lo/la/li/le*) henvise til en antecedent uden reference, hvilket IK bl.a. illustrerer med eksemplerne: *Se mi regalerai un libro, lo leggerò nel week-end; Luca ha comprato un computer, ma adesso ne vorrebbe un altro.*

Kap. 7, *Il sintagma nominale con l'articolo "partitivo", il SNpart*, der er af afhandlingens længste og også vægtigste kapitler, indeholder den første tilbunds gående beskrivelse af den såkaldte delingsartikel, en størrelse der ifølge IK ofte er blevet behandlet som et stedbarn (jf. p. 360: è "*mal visto*" dai puristi ed è stato chiamato "*un surrogato francese*"). I forbindelse med SNpart er det relevant at se på sprogvariation; IK fremhæver, at den især er hyppig i talesprog, og Francesco Sabatini (1985:159) nævner den da også i sin artikel om *l'italiano dell'uso medio*³ som et træk, der er typisk for denne variant. SNpart er ofte blevet betragtet som en parallel eller variant til SNØ, men IK fremhæver sin skelnen mellem begrebmæssig og ekstensional betydning som et godt udgangspunkt for en mere præcis og udtømmende beskrivelse. IK citerer da også eksempler på obligatorisk brug af SNpart, der således ikke blot kan beskrives som en variant til SNØ. Selve betegnelsen SNpart ("delingsartikel"), der kan forklares sproghistorisk, er ifølge IK uheldig; alligevel har han valgt at bibeholde den, og det kan virke lidt forvirrende, at man må skelne mellem SNpart (som altså ikke er en partitiv konstruktion) og ægte partitive konstruktioner, der udtrykker del/helhed, uden at delen dog nødvendigvis er ekspliciteret (*Ho bevuto (un litro) del vino*). Af grundlæggende betydning for en skelnen mellem SNpart og SNØ er distinktionen mellem intension og ekstension, idet der er en semantisk forskel mellem SNØ, der udtrykker begreber, og SNpart, der altid anvendes om entiteter. SNpart har således sit eget semantiske indhold, og det er rimeligt at betragte den som en artikel og ikke et sammensat element: den har ikke nødvendigvis et partitivt indhold, men udtrykker trækene ÷kendt, ÷givet og ÷tællelig i singularis, men +tællelig i pluralis (i modsætning til SNindet, der udtrykker trækkene ÷kendt, ÷givet, men +tællelig).

I kap. 8, *Il sintagma nominale con l'articolo determinativo, il SNdet*, behandles brugen af substantivsyntagmer med bestemt artikel; med brug af bestemt artikel præsupponeres, at den pågældende størrelses eksistens er givet for modtageren, og den beskrives som en grammatikalisering af trækket +gi-

³ Sabatini, Francesco (1985): L'"italiano dell'uso medio": una realtà tra le varietà linguistiche italiane. In: Günter Holthus/Edgar Radtke (Hrsg.): *Gesprochenes Italiensich in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen. (Tübinger Beiträge zur Linguistik ; 252), p. 154-184.

vet. Kapitlet indeholder dels beskrivelser af den **tekstinterne (endoforiske) henvisning**: her skelnes mellem **anatorisk henvisning**, der består i en semantisk eller pragmatisk genoptagelse af en størrelse, og **kataforisk henvisning** til størrelser der nævnes senere i teksten, dvs. efter den pågældende bestemte artikel. Dels beskrives den **tekstexterne (exoforiske) henvisning**, omfattende deiktisk henvisning (til størrelser der fremgår af kommunikationssituationen) og henvisning til alment kendte størrelser som f.eks. *il sole* og *la luna*. Endelig beskrives SNdet's anvendelse om generelle kategorier, den brug der traditionelt går under betegnelsen "artsartikel".

Ud over de pædagogiske opsummeringer i slutningen af de enkelte kapitler (flere steder virker det dog redundant med de (for) mange konklusioner/delkonklusioner og resuméer undervejs), får læseren i afhandlingens niende og sidste kapitel, *Conclusioni*, en opsummering af, hvordan artiklen fører substantivleksemer **fra begrebsbetydning til betydning af entitet**, og det præciseres i skemaform (nedenfor citeret fra s. 697), hvordan de forskellige syntagmetyper udtrykker grammatikalisering af trækkene +/-kendt, +/-givet og +/-tællelig:

	[givet]	[kendt]	[tællelig]	[antal > 1]
SNØ i sing.			-	
konceptuel			+	
SNØ i plur.				
ekstensiv	-	-	+	+
SNindet	-	-	+	-
SNpart i sing.	-	-	-	-
SNpart i plur.	-	-	+	+
SNdet i sing.				
individuel	+	-	-	-
kategoriel	+	+	-	-
NPdet i plur.				
individuel	+	-	+	+
kategoriel	+	+	+	+

Fremover vil IK's publikation utvivlsomt fremstå som det centrale værk om artikelsyntaks på italiensk, og her skal afslutningsvis nævnes, at en mere tilgængelig og pædagogisk fremstilling på dansk af afhandlingens hovedsynspunkter er under udgivelse med titlen *At tale om ting* i skriftserien *Copenhagen Working Papers in LSP* fra Handelshøjskolen i København. Med så omfattende en publikation kunne man formode, at emnet var udtømt; det er ingen-

6

lunde tilfældet, og IK arbejder da også videre med emnet med inddragelse af det tekstlingvistiske perspektiv.

Erling Strudsholm